

Den salige kardinal John Henry Newman.

Fællessang: "Led, milde lys, igennem mulm mit fjed"

1. I søndags den 19. september blev John Henry Newman af pave Benedikt XVI. saligkåret i Birmingham, England. I Ælnoths bestyrelse blev vi enige om, at vi ikke kunne holde et møde i dag uden at komme ind på denne store kirkelige begivenhed. På den anden side må jeg straks understrege, at dette ikke er et egentligt foredrag, der blot nogenlunde kan belyse Newmans liv og religiøse betydning. Det er kun en kort præsentation til lejligheden. Men vi har håb om, at en mere kyndig end jeg til næste år vil komme med en grundigere og dybere fremstilling. Her altså blot en lille oversigt over Newmans liv og betydning især i Danmark. En dansk parallel kan kun være Niels Stensens saligkåring i 1988.
2. Først en Kort CV.
I dag er Newman ikke meget kendt i Danmark, end ikke blandt katolikker, der sikkert først nu ved saligkåringen har lagt mærke til ham. John Henry Newman blev født 1801 som søn af en bankmand i London. Han blev opdraget anglikansk. Han blev personligt troende som dreng, men anså som god protestant paven for antikrist! 1816 begyndte han studier i Oxford, der siden middelalderen har hørt til Europas vigtigste lærdomscentre. Først studerede han jura, men fra 1822 teologi som "fellow" på et af Oxfords berømte kollegier Oriel College. (I Inspektor Morse-krimier er disse kollegier skuepladsen). Newman blev præst i 1824. Fra 1828 var han ansat ved kirken St. Mary the Virgin, der er Oxfords ældste og universitetets oprindelige kerne siden 1200-tallet. (1. Guide Oxford) Berømt som fremragende prædikant, som studenterne beundrede. Samtidig fordybede han sig i sin egen kirkes identitet. Gængs anglikansk teologi var protestantisk, men på den tid svækket af rationalisme, liberalism og statskirkelig stivhed. Newman og hans meningsfæller ville forny den ægte tro ved at vende tilbage til dens oldkirkelige rødder. På forhånd opfattede man den anglikanske kirke som den sande katolske, mens "pavekirken" var forfalskning af den oprindelige kristendom. Nu måtte den oprindelige sammenhæng genskabes – en parallel til Grundtvig i Danmark, der i øvrigt besøgte Newman under sin Englandsrejse. 1833 begyndte kredsen en skriftserie: "Tracts for the Time", et teologisk debatforum for, hvad der snart blev kaldt "Oxford-bevægelsen". Den fik mange dygtige tilhængere, bl.a. brødrene Froude og A. Pusey. men Newman var klart deres leder. Gennem sine studier af kirkefædrene og de oldkirkelige kætterier, arianerne og monofysiterne, begyndte Newman, der først ville finde en mellemvej mellem anglikanismen og katolicismen, til at tvivle på sit standpunkts holdbarhed. Var det mon alligevel Rom, der trods al udvikling i grunden havde fastholdt apostlenes og kirkefædrenes tro op til vor tid, og ikke anglikanerne? Flere af Oxford-bevægelsens tilhængere begyndte at konvertere til den katolske kirke. Til sidst måtte Newman selv tage stilling. Han måtte gøre rede for, hvad han mente om den anglikanske Kirkes bekendelsesskrift: "De 39 artikler". Det besvarede han i den sidste af "The Tracts", nr. 90, således, at han tolkede deres lære som i alt det væsentlige i overensstemmelse med den romerske kirkes tro. Selv mente Newman på den måde at have forsvaret den sande anglikanisme og sin egen "middelvej". Men han oplevede tværtimod, at folk heftigt angreb ham for at ville forråde den engelske kirke til Rom! Debatten blev drøftet i hele den engelske presse, for Newman var allerede en i høj grad landskendt og indflydelsesrig person. Selv mange anglikanske biskopper undsagde ham nu som en frafalden, der ville underminere kirken - i dag ville de nok have kaldt ham "skabskatolik"!

Newmans reaktion var at trække sig tilbage til den nærliggende landsby ”Littlemore”, hvor han sammen med ligesindede førte et liv i faste med meditation og tidebønner næsten som i et kloster for der i fuld fred at overveje sin kirkelige stilling. 1843 opgav han præsteembedet i ”St. Mary the Virgin”. Hans studier af kirkens dogmer mandede ud i værket: ”The development of Christian Doctrine”. Her påviste han, at historiens gang fører til, at den samme tro kan udtrykkes i nye dogmer, der dog altid må kunne vises at have eksisteret implicit i den oprindelige troslære. Dette var tilfældet i den katolske kirke. Men først 1845 blev han fuldt overbevist om, at han måtte konvertere. Han sendte bud til den italienske passionistpater p. Dominic, der ankom om aftenen 8. oktober, helt gennemblødt efter fem timer på postvognen. Newman modtog ham i sit værelse, lod ham tørre sig ved kaminen, knælede ned for ham og bad om at blive optaget i den katolske kirke. Det skete samme nat, og næste morgen modtog Newman den hellige kommunion af p. Dominics hånd.

Nyheden blev modtaget med delte meninger blandt Newmans anglikanske venner. Nogle konverterede ligesom han selv, andre beklagede det og fortsatte den bevægelse i den anglikanske kirke, som han havde skabt. Oxford-bevægelsen blev spiren til nutidens anglo-katolske fløj. Den praktiserer en næsten katolsk liturgi og fastholder kirkens oldkirkelige traditioner mht. bibelforståelse, dogmer og etik. Blandt dens tilhængere konverterer mange også nu til katolicismen f. eks. i protest mod kvindelige præster, homofili etc.

Newman ønskede nu selv at blive katolsk præst. Han kom til Rom i 1846, studerede katolsk teologi, søgte og fandt sit ståsted blandt St. Filip Neris Oratorianere. Det er ikke en orden, men et fællesskab af verdenspræster optaget af fælles bøn og pastoralt virke. Han blev præsteviet 1847 og kunne vende tilbage til England med pavens tilladelse til at stifte et Oratorium der. Således begyndte Brompton Oratory i London, og Oratoriet i Birmingham, hvor Newman tilbragte størstedelen af sit følgende liv (The Oratory Magazine)

En egentlig behandling af hans liv som katolik skal jeg ikke forsøge. Det blev ingen dans på roser. Mange traditionelle katolikker så med mistillid på denne akademisk dannede konvertit, som tænkte på nye og uvante måder. Men netop deri lå jo hans genialitet. Han havde et uafklaret forhold til den dygtige kardinal Manning, der efter de nye love om religionsfrihed var optaget af at genoprette det katolske hierarki i England. Newman var mere optaget af, at unge katolikker skulle have en ordentlig uddannelse på et universitet, hvor de både kunne lære deres tro godt at kende og samtidig blive fuldt fagligt kvalificerede til en indsats i den moderne verden. Hans eget forsøg på at stifte et sådant universitet i Irland strandede dog på de konservative irske biskoppers uforstående holdning. Derfor er det meget vigtigt, at paven nu i sin prædiken ved saligkåringen netop fremhævede Newmans universitetsideers betydning og aktualitet for nutidig katolsk pædagogik. – Men Newman måtte også besvare angreb fra den modsatte fløj, fra sine skeptiske ikke-katolske landsmænd. En engelsk præst og forfatter, Charles Kingsley, påstod i 1864, at Newman var farligt eksempel på den uærlige snedighed, hvormed katolske gejstlige altid forstod at forsvare deres sag. Newmans svar bestod i et af hans hovedværker: ”Apologia pro Vita Sua” = Forsvar for mit liv”. Denne religiøse selvbiografi er skrevet med en sådan dybde og klarhed, at den regnes for et af den kristne litteraturs mesterværker, sidestillet med St. Augustins ”Bekendelser”. Af lignende betydning var hans fremhævelse af samvittighedens rolle for et menneskes overbevisning i skriftet ”A Grammar of Assent”. Afgørende var dog, hvordan Rom stillede sig. Dybest set anerkendte man der Newmans betydning for katolicismen i England, men pave Pius IX bevarede dog en vis skepsis overfor ham. Da man

på 1. Vatikanerkoncil tog stilling til dogmet om pavens ufejlbarhed i tros- og morallære, hørte Newman til den moderate fløj. Han accepterede dogmet, som det blev formuleret, men måtte advare mod visse trofællers overdrivelser: ikke enhver pavelige udtalelse er af den grund ufejlbar, påpegede han! Først efter Pius IX.s død, tildelte den nye pave Leo XIII. Newman kirkens højeste æresbevisning, idet han 1879 udnævnte ham til kardinal. I sine sidste år indtil sin død 1890 kunne Newman leve i fred oratoriet i Birmingham i glæde over stor og almen anerkendelse i den katolske kirke, men vidtgående også i den anglikanske, der stadig huskede og værdsatte hans rolle i "Oxford-bevægelsen". Uden at ordet brugtes, var han faktisk en økumenisk pioner.

3. Nogle eksempler på hans historiske eftervirkning. Newmans plads som en af de bedste skribenter i det 19. århundredes engelske litteratur er alment accepteret af alle. Derom vidner f. eks. "Times Literary Supplement" fra 30. juli i år, hvor en ny biografi om Newman har overskriften "Cardinal of Conscience. John Henry Newman som den største viktorianske prosaskribent, teolog, selvbiograf og kristne apologet, nu på springet til saligkåring". Saligkåringen blev som nævnt gennemført af pave Benedikt XVI under en friluftsmesse i Birmingham i søndags 19. sept. 2010. Pavens fine prædiken er nu oversat til dansk og udgivet på Net-"Catholica". På mange måder er Newmans teologi et forvarsel om den fornyelse, hele kirken erfarede med det 2. Vatikanerkoncil. Pave Benedikt selv er uddannet på moderne katolske universiteter, der tilstræber den forening af "fromhed og lærdom", som Newman gik ind for i modernisering af oldtidens og middelalderens traditioner. I en tale, som kardinal Ratzinger holdt ved Newmans 100-dødsdag i 1990 gav han udtryk for sin personlige taknemmelighed mod ham. Især var "A grammar of Assent" med dens fremhævelse af personens og samvittighedens værdighed en utrolig støtte for ham som ung tysk teologistuderende i 1946 efter nazitidens brutale foragt for begge dele.
4. Newmans betydning for danske katolikker. I "Nordisk Ugeblad for katholske kristne" kan man følge interessen for Newman lige fra begyndelsen. Det første eksempel, jeg har fundet, var i bladets første nummer fra 1854. Her beskrives Newmans indsats for det universitet i Dublin, som i øvrigt mislykkedes. Det er klart, at han blev et forbillede og en læremester for mange danske konvertitter. I maj 1917 kom hans betragtninger om Jomfru Maria for hver af månedens 31 dage på dansk i bladet. Den største danske formidler var den dygtige cand. teol., konvertit og skribent Niels Hansen. I 1916 udgav han "Kardinal Newmans Søndagsbog". Den indeholder en prædiken af Newman for hver af de 52 søndage i kirkeåret. Men det er ikke blot en oversættelse af en engelsk bog med samme titel. Niels Hansen begyndte med et godt forord om Newmans liv, men det ser faktisk ud til, at det var Niels Hansen selv, der ud af Newmans prædikenudgaver har udvalgt disse 52 eksempler. I alle tilfælde er dette den bedste mulighed, jeg ved af, for på dansk at kunne læse Newmans egne ord. Det er i hvert fald prædikener af en usædvanlig kvalitet i form og indhold. Flere år senere i 1937 udgav Niels Hansen en biografi på 100 sider med titlen "Kardinal Newman". Som Niels Hansen selv skriver, er den grundlæggende bygget på den anerkendte engelske biografi af Wilfred Ward: "The Life of Newman" 1-2, London 1912. Blandt Newmans beundrere i Danmark var også Peter Schindler. Under 2. Verdenskrig i 1943 udgav han et uddrag af Newmans religiøse selvbiografi: "Apologia pro Vita Sua". Man kan altså udmærket lære hans liv og tanker at kende på dansk sprog. Lad mig også nævne, at A.C.s særlige lokale på Niels Strensens kollegium i 1950'erne og - 1960'erne kaldtes "Newman-stuen", personlig husker jeg især p. Heinrichs Roos studiekredse der.

(5. Dette afsnit kan udelades:)

Hvordan blev selve saligkåringen beskrevet i nutidens danske medier? Andreas Rude havde en god og sober forhåndsomtale af pavebesøget i KD 3. sept. Han skrev, at Newman er en stor personlighed for alle englændere, men at paven personligt er optaget af ham og har sat hans motto "Hjerte taler til hjerte" som motto for sin Englandsrejse. Charlotte Hansen skrev en ret akademisk artikel i Kat. Or. nr. 14, som dels er ret svær at forstå for læsere uden forkundskaber, dels næppe yder hans betydning i katolsk kirkehistorie retfærdighed. Bjarne Nørums skildring af saligkåringen i KD 20. sept. fokuserede meget på begivenhedens ydre side og var heller ikke ganske korrekt. I stedet for blot at citere paven for, at Newman ikke var kaldet til martyriet, burde han have fremhævet det væsentlige i hans religiøse livsholdning. Paven satte ham meget bevidst ind i rækken af tidlige engelske helgener som St. Beda, St. Hilda, St. Ælred og Sal. Duns Scotus. De var alle var typiske ved at forene lærdom og fromhed og ved deres vægt på kristne venskaber. Pavens pointe dermed er, at en sådan positiv kristne kultur vil være det rette svar på den aggressive sækularisme.)

6.: Oplæsning af en af Newmans søndagsprædikener: "1. Søndag efter Helligtrekonger". Mottoet på hans gravsten er: "Ex umbris et imaginibus in veritatem" (Fra skygger og indbildninger til sandheden).

JNR sept. 2010